

In Memoriam

Wspomnienie o Adamie Szeli (1932–2023)

Dnia 27 kwietnia 2023 roku w wieku 90 lat zmarł mgr Adam Szela, wieloletni dyrektor Archiwum Państwowego w Rzeszowie.

Pochodził z miejscowości Wyzne w powiecie strzyżowskim, gdzie urodził się 19 czerwca 1932 roku jako syn Mieczysława i Marii, w rodzinie rolniczo-rzemieślniczej. Po II wojnie światowej podjął naukę zawodu w Zespole Szkół Drzewnych w Słupsku, a potem pracę w Zakładach Przemysłu Drzewnego w Gościcinie i Słupskich Fabrykach Mebli. W rodzinne strony wrócił w 1953 roku i został zatrudniony w Przedsiębiorstwie Transportowym Handlu Wewnętrznego w Rzeszowie. Przez 2 lata był także pracownikiem biurowym Komitetu Miejskiego PZPR, a następnie przez 8 lat pracował w Wojewódzkiej Komisji Związków Zawodowych w Rzeszowie. W tym czasie rozpoczął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego w Studium Administracji, które ukończył w 1969 roku, przedstawiając pracę magisterską na temat: *Współdziałanie związków zawodowych z radami narodowymi*. Już we wrześniu tegoż roku objął stanowisko dyrektora administracyjnego rzeszowskiej Filii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Po 10 latach w życiu zawodowym Adama Szeli nastąpiła kolejna zmiana – 16 marca 1979 roku prof. dr hab. Tadeusz Walichnowski, Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych, powołał go na stanowisko dyrektora Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Rzeszowie. Funkcję tę pełnił do 15 czerwca 1990 roku.

Do najważniejszych osiągnięć dyrektora Szeli należało poszerzenie bazy lokalowej kierowanej przez niego placówki. Archiwum w Rzeszowie przejęło na własność budynek mieszkalny przy ulicy Bożniczej 2, który został adaptowany do nowych potrzeb: powstała wygodniejsza pracownia udostępniania zbiorów, sala wykładowo-konferencyjna, a także pokoje dla administracji i pracowników merytorycznych. Budynek został połączony tzw. przewiązką z dawną synagogą, gdzie mieściła się główna siedziba Archiwum, co ułatwiło komunikację z magazynem archiwalnym i pracowniami specjalistycznymi. Podobne zmiany nastąpiły też w oddziałach terenowych: w Sanoku przeprowadzono remont budynku synagogi przy placu Zamkowym, a oddział jasielski zmienił siedzibę – przeniesiony został do adaptowanego na potrzeby archiwalne budynku w Skołyszynie. Poprawiło się także wyposażenie

w niezbędne sprzęty i urządzenia; magazyny wzbogaciły się o nowe regały i specjalne regało-szuflady do przechowywania map, zakupiono kserografy, maszyny do pisania, sprzęt audiowizualny.

Dyrektor dbał również o wzrost prestiżu placówki w środowisku. W murach Archiwum chętnie widziani byli pracownicy naukowcy uczelni rzeszowskich, studenci i uczniowie różnego typu szkół, dla których organizowano odczyty i pokazy materiałów archiwalnych z różnych epok, propagując zarówno archiwalia, jak i historię regionu. W tym okresie szybko rosła liczba korzystających z zasobu, udostępnianego bezpośrednio w pracowniach bądź też poprzez kwerendy.

Archiwum odwiedzali także turyści z zagranicy i badacze zainteresowani przeszłością mniejszości narodowych, a zwłaszcza dawną społecznością żydowską. W związku z tym dyrektor Szela podjął starania o utworzenie specjalnej komórki zajmującej się tą problematyką. Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych 30 marca 1989 roku powołał w Archiwum w Rzeszowie Ośrodek Badań Historii Żydów, który zajął się ewidencjonowaniem zbiorów dotyczących historii Żydów, poszukiwaniami genealogicznymi i popularyzacją wiedzy o tej społeczności, mieszkającej w przeszłości na Podkarpaciu. Archiwum nawiązało także współpracę z Uniwersytetem Jagiellońskim, Instytutem Historii Żydów, któremu patronował prof. Józef Gierowski. Dla tej placówki pracownicy Archiwum ewidencjonowali materiały dotyczące Żydów w zbiorach akt miast.

W tym też czasie, z udziałem pracowników naukowych wyższych uczelni, zostało powołane Regionalne Towarzystwo Badań nad Historią Mniejszości Narodowych. Ponadto w Archiwum mieściła się siedziba Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego, zrzeszającego regionalistów i miłośników historii z różnych środowisk, którzy cyklicznie spotykali się na zebraniach połączonych z odczytami i referatami. Dyrektor podjął też współpracę z lokalnym oddziałem Telewizji Polskiej, która nagrała i wyemitowała kilka odcinków programów, opartych w głównej mierze o materiały archiwalne, propagując instytucję i jej zasób.

Adam Szela jako szef był człowiekiem łagodnym i wyrozumiałym; słuchał argumentów pracowników zarówno w sprawach służbowych, jak i prywatnych. Do pracy przychodził punktualnie, a „spóźniałskich” przyjmował w gabinecie, jednak bez uwag i konsekwencji służbowych. Zdarzało się też, że osoby przygotowujące różnego rodzaju opracowania mogły – ze względu na trudne warunki lokalowe (pokoje kilkuosobowe nie ułatwiały skupienia) – pracować nad tekstem w domu. Ten rodzaj świadczenia pracy po wielu latach rozpowszechnił się jako tzw. praca zdalna. Choć dyrektor Szela był człowiekiem ówczesnej władzy, to jednak miał odwagę w okresie stanu wojennego zatrudnić osobę, która została zwolniona z wydawnictwa branżowego po jego zamknięciu i przez kilka miesięcy pozostawała bez pracy.

Dodać trzeba, że osoba ta po jakimś czasie awansowała i przez wiele lat pracowała na stanowisku kierownika oddziału.

Odwołanie Adama Szeli ze stanowiska dyrektora nastąpiło 15 czerwca 1990 roku w związku z zarzutem niewłaściwego zabezpieczenia archiwum zakładowego Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Rzeszowie, którego akta miały trafić do zasobu Archiwum Państwowego. Akta te zostały przejęte do zbiorów Archiwum nieco później. Przez kolejne 5 lat pracował jeszcze w Archiwum na stanowisku kierownika Ośrodka Badań Historii Żydów oraz kustosza. Na emeryturę odszedł późną wiosną 1995 roku.

Adam Szela pochowany został obok rodziców na cmentarzu komunalnym w Rzeszowie na Wilkowyi.

Zofia Szulc

ORCID: 0009-0006-1884-2435

DOI: 10.30657/pha.35.2023.23

(Archiwum Państwowe w Rzeszowie)

e-mail: zszulc@interia.pl